Ilustrații la abecedar în creația plasticienilor moldoveni (1945-2015). Observații preliminare asupra genezei și evoluției valorilor estetice

<https://doi.org/10.52603/arta.2021.30-1.15>

Summary

Ilustrații la abecedar în creația plasticienilor moldoveni (1945-2015). Observații preliminare asupra genezei și evoluției valorilor estetice

Abecedarul este cea mai însemnată carte care influențează dezvoltarea cognitivă și cea estetică a copiilor. Istoria acestei cărți numără câteva secole, iar preistoria ei poate fi analizată odată cu perioada de apariție a scrisului. Articolul de față este consacrat studierii proceselor de evoluție a principiilor de ilustrare a abecedarului în creația artiștilor moldoveni din perioada sovietică și post-sovietică. Printre nume notorii de artiști care au lucrat asupra ilustrării cărților cu acest caracter didactic se disting: Valentina Neceaev, Leonid Grigorașenco, Valentina Rusu Ciobanu, Ilia Bogdesco, Evgheni Merega, Boris Brânzei, Igor Vieru, Lică Sainciuc, Isai Cârmu, Alexei Colîbneac, Vasile Movileanu, Aurel Guțu-Resteu, Vasili Țehmister, Anna Evtușenco, Violeta Zabulica-Diordiev, Elena Leșcu, Mihail Brunea, Oleg Cojocari, Elvira Voloșin-Cemortan etc. Studiarea ilustrațiilor pentru abecedare în creația graficienilor de carte moldoveni a oferit prilejul să medităm asupra genezei și evoluției aspectului estetic al acestuia și să distingem valorile artistice în acest domeniu.

Cuvinte-cheie: grafică, carte, ilustrație, valoare, estetică, metodă, stil.

Rezumat

Illustrations for the ABC book in the works of Moldovan artists (1945-2015). Preliminary research of the genesis and evolution of aesthetic values

The ABC book is the most important book that affects the cognitive and aesthetic development of the child. The history of this book goes back several centuries, and its prehistory can be traced back to the days of the appearance of writing. This article is dedicated to the study of the processes associated with the evolution of the principles of illustrating ABC books in the works of artists of the Soviet and post-Soviet periods. Among the famous Moldovan artists, who illustrated books of this didactic nature, are: Valentina Nechaeva, Valentina Rusu-Ciobanu, Leonid Grigorashenco, Ilya Bogdesco, Evgheni Merega, Boris Brânzei, Igor Vieru, Lică Sainciuc, Isai Cârmu, Alexei Colîbneac, Vasile Movileanu, Aurel Guțu-Resteu, Vasili Tshemister, Anna Evtushenco, Violeta Zabulica-Diordiev, Elena Leshcu, Mihail Brunea, Oleg Cojocari, Elvira Voloshin-Cemortan and others. The study of ABC illustrations in the works of Moldovan book graphic artists provided an opportunity to analyze the genesis and evolution of its aesthetic aspects, and to identify the main artistic values of this branch of fine arts.

Key words: book, graphics, illustration, value, aesthetics, method, style.

În 1944-1949 apar abecedarele scrise de G. Popovski și A. Vîhristenko, editate la Editura de Stat a Moldovei [22] și la Editura de Stat a Ministerului de Învățământ „Școala Sovietică”. Ilustrarea acestor abecedare prezintă mai mult valoarea istorică, fapt influențat și de nivelul poligrafiei în acea perioadă.

Analizând biografia de creație a Valentinei Neceaev, aflăm că în anii de început a etapei sovietice artista a lucrat asupra ilustrațiilor la abecedar. Câteva dintre aceste schițe se păstrează în Arhiva

Națională a Republicii Moldova [1]. Principiile de abordare ale dinamismului și energiei mișcării personajelor le putem analiza prin comparație cu operele graficienilor moldoveni care au activat în perioada interbelică și au continuat creația lor în perioada sovietică: Victor Ivanov și Boris Nesvedov. Studiarea aportului Valentinei Neceaev în crearea abecedarului merită a fi continuată.

Perioada anilor 1950 este perioada de editare a primelor abecedare color. Tendința de lucru în co-

1. Coperta de „Abecedar” de G. Popovskii și A. Vihristnko, 1948.

2. Valentina Neceaeu. Schiță de ilustrație la „Abecedarul moldovenesc”, 1946. Hârtie, tuș, peniță. ANRM, F-2945, inv. 1, d. 35, f. 7.

lectiv în perioada anilor 1950, valabilă pentru toate domeniile artistice, s-a reflectat și în grafica de carte pentru abecedarul moldovenesc din 1950-1960. Cunoaștem câteva ediții ale abecedarului cu coperta de L. Grigorașenco, desene semnate de același autor și de E. Merega, I. Bogdesco, A. Kolosov, A. Neforosov, V. Rusu Ciobanu; caligrafia de A. Kolosov; în culori desenele au fost executate de E. Vasiliiev, V. Koval, B. Brânzei, K. Grigoriev, G. Zikov, C. Lodzeischi, I. Taburța, Iu. Zolotov. În carte au fost folosite o serie de desene din abecedarul rus al AȘP din RSFSR [13]. De fapt, Lică Sainciuc la fel a participat în crearea acestei cărți, precum menționează dânsul. Aceste manuale se reeditau în fiecare an de autorii M. Aftenie, P. Doțenko și P. Petric, din anii 1960 sub redactarea artistică a lui Boris Brânzei, iar până 1957, al lui Evgheni Merega [14].

Anii 1970 se referă la etapa abecedarului ilustrat de Igor Vieru [16]. Originalele ilustrațiilor create pentru acest abecedar se păstrează în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Existența unui asemenea abecedar este o realizare de valoare și un mare succes pentru dezvoltarea educativ-estetică a copiilor moldoveni, actuali părinți și bunici, în calea lor educațională. Abecedarul include atât imagini din viața cotidiană a Moldovei Sovietice, cât și ilustrații pentru povești și folclorul etnic, deci reprezintă o mică enciclopedie pentru copii. Astfel, avem prilejul să comparăm și unele principii plastice proprii creației lui Igor Vieru din acea etapă cu creația altor artiști

moldoveni ce se referă la ilustrarea poveștilor precum: „Ursul păcălit de vulpe”, „Capra cu trei iezi”, „Punguța cu doi bani” de Ion Creangă etc. Totodată, ilustrația cu Strâmbă-lemne face trimitere și la creația sculptorului Lazăr Dubinovschi. Culoarul nuanțat ca în vechile picturi murale, conturul deschis și decorativ din imaginile cu ilustrații semnate de plasticianul Igor Vieru accentuează valoarea influențelor artei populare și folclorului național asupra creației și concepției plastice ale autorului, se asociază și cu pictura lui de șevalet. Alături de Valentina Rusu Ciobanu, Mihai Grecu etc., concepția plastică a lui Igor Vieru a servit afirmării școlii naționale în întreaga artă sovietică din acele timpuri, dar și multor artiști plastici care s-au format în acea perioadă.

Etapă anilor 1980 este etapa afirmării ilustrațiilor și cărților prezentate artistic de Lică Sainciuc. Impresionează numărul imens și calitatea estetică a edițiilor de abecedar ilustrate de artist. Ținem să mulțumim autorului ilustrațiilor pentru faptul că ne-a oferit o listă deplină a edițiilor „Albinuței”, completată cu descrierea amănunțită a tehnicilor de lucru: „Albinuța”, hârtie, tuș, guașă, rapidograf, aerograf, acuarelă; Chișinău, „Literatura Artistică”, 1979; 1982; 1983; 1985; 1986; 1987; 1989; Chișinău, „Hyperion”, 1991; 1994; București, „Editura Pedagogică și Didactică”, 1994; Chișinău-București, „Litera”, 1997; 2004; 2007; 2010; 2011; 2013; Chișinău, „Cartier”, 2015; 2016, text de Grigore Vieru ș.a.

Grafica de carte a lui Lică Sainciuc, prin abordările tehnice complexe și stilistică unică, aduse și de varianta reușită a „calcugravurii” (așa a numit artistul grafica realizată la calculator, apreciind calculatorul ca mijloc de creație), este ingenioasă și cultivă micilor cititori curiozitatea, plăcerea și bucuria de a studia. Construcția compozițională și spațială a cărților semnate de Lică Sainciuc este dinamică cu linii, texturi, contururi variate, îmbogățite și de nuanțe de culori rafinate, aplicate în diverse tehnici, bazată pe cunoștințele artistului despre perspectivă, coloristică, particularitățile materialelor utilizate, evidențierea calităților estetice ale acestora și intuiția artistică perfectă.

Istoria apariției abecedarului semnat de Lică Sainciuc [9] nu a fost deloc simplă și liniștită. Astfel, conform relatărilor artistului, prima „Albinuță” cu titlul «Весёлая азбука» a apărut în primăvara anului 1979, la Moscova, la editura «Детская литература» și a fost desenată de Eduard Gorohovski. Spre deosebire de varianta enciclopedică la care a lucrat Lică Sainciuc, această carte a fost alcătuită din poezii pentru copii. «Весёлая азбука» de Grigore Vieru ilustrată de Gorohovski a fost reeditată în 1986 [17]. Practic concomitent cu Gorohovski Lică Sainciuc lucra asupra „Albinuței”, 1979 [18, p. 128, 129] și abecedarului („Abecedar experimental”, hârtie, tuș, marker, acuarelă, aerograf, Chișinău, „Lumina”, 1985, texte de Spiridon Vangheli, Grigore Vieru ș.a.; „Abecedar”, hârtie, tuș, marker, acurelă, aerograf, Chișinău, „Lumina”, 1985. Ediții grafie chirilică: „Lumina”, 1986; 1987; 1988; 1989. Ediții grafie latină: „Lumina”, 1990; 1991; 1992; 1993; 1994, texte de Spiridon Vangheli, Grigore Vieru ș.a.).

Un specific inedit al concepțiilor grafice realizate de Lică Sainciuc constă în faptul că ilustrațiile sale se integrează perfect în text. Ele „deschid” pagina spre observarea ideilor textuale. Procedul constă în cunoașterea bună de către artist a legităților perspectivei și operarea virtuoză cu diverse efecte optice, concepute logic, fapt care transformă lectură într-o călătorie vizuală captivantă. Graficianul cu ușurință operează cu diferite scări de valori și racursiuri, reușind să găsească o distanță perfectă de la imagine spre ochiul celui care o analizează, dictând cititorului să se apropie de unele detalii sau să se distanțeze, ca micul cititor să reușească să studieze toate amănuntele necesare. În mai multe cazuri, personajele sale sunt observate de sus, micșorate, concepute a fi studiate de la distanță și textul „se dizolvă” în imagini sem-

3. Igor Vieru. Schiță de ilustrație la „Abecedar” de S. Vangheli, G. Vieru, I. Aftenie, M. Karmezan, A. Petric, 1970. Hârtie, acuarelă, temperă. Colecția Muzeului Național de Istorie.

nate de artist. Așadar, procesul lecturării se transformă într-o acțiune miraculoasă și fermecătoare.

Însă, pentru acea etapă istorică, varianta de abecedar pregătită de Lică Sainciuc a stârnit multă critică din partea specialiștilor ruși. De fapt, anii 1980 a fost o perioadă de noi restricții atestate în istoria artelor autohtone, care într-o măsură anumită repetă etapa anilor 1940.

În arhiva familiei Sainciuc și în prezent se păstrează recenzia la abecedar semnată în aprilie 1985 de conferențiarul Institutului Poligrafic din Moscova, Președinte al Secției „Literatură didactică” al Concursului Unional „Arta cărții”, N. Goncharova. Specialista neagă necesitatea prezenței „în abundență” a desenelor curioase și vesele care în anumite cazuri sunt organizate „haotic” și propune includerea imaginilor foto în combinație cu cele desenate. În opinia criticului „Abecedarul” necesită perfecționare din punctul de vedere constructiv-compozițional întru păstrarea în el a noutății metodice aduse de autori și a „purității formei artistice a cărții”. Totodată, în 1981, editura „Lumina” din Chișinău deja editase un abecedar semnat de graficianul rus Vladimir Vaghin, care în esență reflecta cerința propusă de N. Goncharova, dar impunea cititorilor mici o stare de plictiseală și indiferență, arhitectonica căruia, în opinia noastră, avea un pronunțat caracter de monotonie. Imaginile acestei cărți la fel se păstrează în arhiva electronică a lui Lică Sainciuc,

4. Lică Sainciuc. Schiță de copertă la „Abecedar” de Spiridon Vangheli, Grigore Vieru, 1984.

5. Lică Sainciuc. Schiță de copertă la „Abecedar” de Spiridon Vangheli, Grigore Vieru, 1985-1995.
Hârtie, tuș, ecolină, guașă, marker.

care cu mare generozitate ni le-a oferit pentru studiere. În anii 1984, 1985 artistul, totuși, a editat abecedarul cu ilustrațiile sale, care a bătut recordurile în preferințele micilor cititori moldoveni.

Avem prilejul să comparăm majoritatea reeditărilor „Albinuței” în concepția grafică a lui Lică Sainciuc. Dacă până în 1990 ele apăreau cu grafie rusească, mai departe vedem prima carte de acest gen tipărită cu grafie latină. Ea la fel a fost supusă mai multor reeditări, datorită desenelor ce trezesc copiilor nu doar veselie și curiozitate, ci și iuțeala gândului și observația, completată cu dezvoltarea și cultivarea simțului acut al esteticului.

În 2013, „Albinuța” apare deja cu coperta lui Vladimir Zmeev, compoziția amplasării desenelelor la fel nu mai aparține lui Lică Sainciuc. Astfel, Lică Sainciuc a editat cartea lui separată „Alfabetul cu povești” („Cartier”, 2018) ca acesta să nu aibă mai mulți autori.

În creația Annei Evtuşenco un capitol aparte reprezintă studierea aspectului tehnico-tehnologic al ilustrării cărților. Astfel, avem prilejul de a compara varietatea procedeelelor plastice utilizate într-un valorificarea imaginii artistice. Așadar, imaginea artistică se citește drept sarcina de bază a creației artistice, fie e vorba de operă de șevalet, fie de creația ei scenografică sau de carte.

Având un pronunțat caracter scenografic al desfășurării liniilor narrative, ilustrațiile Annei Evtuşenco pentru aceste cărți reflectă în toată amploarea nuanțele psihologice și metaforice ale

conținutului textual. Expresiile coloristice ating cele mai diverse aspecte ale spontaneității plastice, fineții și transparențelor acuarelise. La fel de interesante și originale sunt imaginile și caractere artistice (inițialele) pentru creația literară pentru copii semnată de Ion Hadârcă. O latură dintre cele mai complexe o constituie cea a literaturii didactice: abecedare de Ecaterina Cojuhari și alți autori, cărțile didactice [21] și metodice consacrate istoriei, culturii și tradițiilor poporului ucrainean, manuale pentru școlile cu predare în limba rusă sau ucraineană. Ilustrațiile pentru aceste cărți servesc drept exemplu de lucru cu textele cărților de asemenea specific și demonstrează din plin diapazonul posibilităților plastice ale artistei în lucru cu tematică variată, de la etnică și istorică spre cea patriotică, cu un conținut educativ etc.

Abecedarul ilustrat de Aurel Guțu-Resteu [5] este alcătuit din poezii și propune o scenografie aparte a zonelor cu litere și ilustrațiilor propriu-zise. Astel, litera devine parte integrantă a compoziției desenului și a concepției ilustrațiilor. Structura unică susține partea stilistică și arhitectonică a cărții. Ilustrațiile sunt create în acuarelă, tuș, peniță. De fapt, la utilizarea conturului fin, negru, combinat cu acuarelă apelați mai mulți ilustratori de carte: Lică Sainciuc, Alexei Colîbneac, Vasile Movileanu etc. Acest principiu este adesea explorat în ilustrarea cărților pentru copii și a manualelor. Faptul că primele cărți sovietice apăreau în alb-negru, apoi erau colorate, probabil a

6. Grigorii Bosenko. Schiță de ilustrație la „Mure din pădurede” de I. Gheorghită, 1984. Hârtie, acuarelă, temperă.

influențat apariția unei asemenea direcții artistice.

O altă tendință distinctivă constă în faptul că la baza concepției de prezentare a abecedarelor se află evidențierea literelor inițiale. Asemenea principii observăm în mai multe cărți, cu realizare plastică variată. Astfel, în cartea ilustrată de arhitectul și designerul Grigori Bosenko „Mure din pădure” de Ion Gheorghită, 1984 putem constata urmărirea principiului respectiv [8].

Să comparăm abecedarele deja menționate cu cel semnat de Alexei Colibneac [15], alcătuit din poezii și destinat copiilor de vârstă preșcolară și cea de clasele primare, vorbitori de limbă rusă. Pornind de la copertă, cartea include diverse forme de caligrafie. Expresivitatea caligrafică a literelor pictate și transparența imaginilor pictate în acuarelă prin nuanțarea fină a culorilor din imagini pregătește evoluția cognitivă și estetică a copilului spre o bună dezvoltare a fanteziei și a gustului estetic. Totodată, plasticitatea formelor și contururilor, spontaneitatea aparentă a configurării chipurilor personajelor trezește la cei mici interesul pentru studierea și practicarea desenului.

Abecedarele ilustrate de Isai Cârnu [30] sunt variate, la fel cunoaștem unul alcătuit din poezii semnate de Grigore Vieru. Inspirat din subiecte de viață cotidiană rustică autohtonă, imaginile create de Isai Cârnu comportă un pronunțat caracter de simbol și valorifică partea estetică al acestuia. În altă formulă, ilustrațiile se referă la partea constuctivă a caracterelor de litere, ornamentelor populare și a picturalului chipurilor umane și animaliere [24, p. 106; 30].

Graficianul Vasile Movileanu a creat mai multe cărți care în esență includ și sarcinile abecedaru-

lui: „ABC” (abecedar în versuri în limba engleză), Editura „Șoricelul”, 1994 (tuș, peniță, acuarelă); „Clopoțelul” (abecedar pentru clasele I, aprobat și recomandat de Ministerul învățămîntului și științei din Republica Moldova), Lidia Granac, Vasile Movileanu, Tatiana Guțuțui, Editura „Iulian”, 1996; „Alfabetul Vesel” de Grigore Vieru, Editura „Prometeu”, 1996. Toate au fost ilustrate în tehnica acuarelă combinată cu tuș și peniță. În esență, subiectele ilustrațiilor realizate de Vasile Movileanu sunt bazate pe observațiile sale asupra lumii înconjurătoare și vin să completeze textul literar cu conotații semantice legate de cultivarea virtuților benefice, ce descoperă nivelul informativ al cărților ilustrate de el. Graficianul adesea utilizează metafora plastică, personificarea personajelor, procedee ce ridică tensiunea emoțională a conținutului cărților destinate copiilor. Ilustrațiile elaborate de către Vasile Movileanu se caracterizează prin compoziții echilibrate și unitate stilistică. Operând virtuos cu mijloacele de expresie specifice graficii de carte: linia, textura, pata tonală și coloristică, ritmul, prin intermediul acuarelă și tușului graficianul creează imagini pline de farmec, sugerând cititorilor contemplare, meditație și ascendență spirituală. Aproximativ aceleași idei accentua și criticul Constantin Spînu [10], analizând grafica de carte a lui Vasile Movileanu. În anul 2002, utilizând aceeași tehnică (acuarelă, tuș, peniță) Vasile Movileanu a ilustrat cartea-abecedar „Grăbește-te încet” de Claudia Partole, editată la Chișinău, la editura „Pontos”; iar în 2008 – „Ce ascund cuvintele” de Ianoș Țurcanu, editura „Grafema Libris” cu stilizări în manieră individuală, imagini spontane și viu colorate.

7. Aurel Guțu-Resteu. Coperta cărții „Învățați, copii, cu-ncețel literale, alfabetul” de Anatol Ciocanu, 1990. Hârtie, acuarelă, tuș, peniță.

8. Oleg Cojocari. Schiță de ilustrație la „Bukvalik” de K. Vasilioglu, 1996. Hârtie, acuarelă.

Alături de abecedarul englez de Vasile Movileanu putem analiza și cel semnat de Mihai Brunea. O carte originală și elegantă prin stilistica ei, este abecedarul englez ilustrat de Mihail Brunea în 1993 [20]. Deocamdată, este ultima carte în lista colaborărilor graficianului cu editurile. Varianta editată l-a dezamăgit pe artistul prin calitatea finală a tiparului. După aceasta Mihail Brunea a trecut de la grafică de carte în tuș și acuarelă la creație în alte materiale și tehnici, dar și alte genuri artistice. Totuși, ilustrațiile la această carte au fost prezentate la prima Bială de grafică de carte din Barcelona din 1995 și la BIB, Bratislava, din același an. Considerăm că aceste ilustrații reprezintă o nouă etapă în creația artistului, etapa matură, chiar apogeul nivelului artistic al creației autorului în domeniul artei cărții. Constituită din compoziții complexe, multfigurative, concepția elegantă și logica acestei cărți este reușită atât în plan ideatic, cât și în cel stilistic, al realizării plastice.

La capitolul „Abecedare editate în alte limbi străine” se referă și abecedarul semnat de Oleg Cojocari. În 2015, la Salonul internațional de carte pentru copii din Chișinău, artistul a fost distins cu Premiul pentru cea mai bună ilustrație în original, la cartea de K. Vasilioglu „Bukvalik”, 1996. Artistul plastic și pedagogul Oleg Cojocari (Cojocar) face parte dintr-un număr impunător de artiști, absolvenți ai Institutului Poligrafic „I. Fiodorov” din Lvov, Ucraina. Oleg Cojocari a

ilustrat cărțile care pot fi încadrate în două mari categorii: cărți pentru copii și tineret, abecedare și manuale pentru copii [6].

După anii 1990, unii artiști n-au considerat că trebuie să treacă la noile posibilități tehnice pe care le-a oferit timpul și noile condiții editorial-poligrafice. Astfel, graficiana Elena Leșcu nu și-a găsit inspirația în variatele posibilități tehnice ultramoderne, ea nu a trecut la grafică computerizată sau la alte tehnologii mixte ce marchează progresul tehnic al procesului artistic din prezent. Aceste idei, de a nu exclude definitiv lucrul manual, mai persistă în mediul artistic din perioada post-sovietică.

Grafica de carte a Elenei Leșcu este destinată, în primul rând, copiilor. Maestrul graficii de carte Isai Cârmu într-o recenzie, păstrată în dosarul artistei la Uniunea Artiștilor Plastici din Republica Moldova, a remarcat că Elena Leșcu s-a specializat într-un domeniu foarte dificil – cel al manualelor pentru micuți. Din propria experiență Isai Cârmu știa cât de complicat este această sferă: „mai mult, observă acesta, aici pictorița se manifestă și ca autor al multor idei ce completează conținutul didactic. Cărțile desenate de ea sunt foarte dinamice cu o multitudine de desene „deștepte” și hazlii ceea ce atrage atenția micului cititor. Dispunem de puțini pictori ce ar activa atât de fructuos pe acest segment întru educare. ...” [2]. Dintre lucrările cu conținut didactic un loc aparte îl ocupă caietul

9. Vasile Movileanu. Schiță de ilustrație la cartea-abecedar „Grăbește-te încet” de Claudia Partole, 2002. Hârtie, acuarelă, tuș, peniță.

și manualul pentru clasa 1 „Rîndunica” [11], în care remarcăm stilistica liberă și dezinvoltă a expresiilor simbolice și semantice din desenul caracterelor de cifre și de litere, întruchiparea exactă a imaginilor din sarcinile logice sau matematice, cromatica vie și punerea în pagină reușită a caietului. Lucrările Elenei Leșcu emană bună dispoziție, stare de bucurie și fericire copilărească, pe care nu orice maestru iscusit în grafică, lucrând la tema copilăriei, le poate reflecta.

Graficiană Violeta Zabulica-Diordiev a ilustrat multă literatură cu caracter didactic și operele autorilor moldoveni. Spre exemplu: «Первая 1000 румынских слов» [19], alcătuită de Alla Zingan, redactată de Maria Mocanu. Pentru această carte a fost utilizată compoziția și arhitectura originală, mai multe imagini sunt redată prin siluetă. În carte artista găsește procedee reușite de creare a ilustrațiilor: după principiul registrelor tematice verticale și așa-zisa metodă de amplasare a „imaginii în cadrul imaginii”. Toate desenele din carte sunt orientate spre percepția copiilor, se deschid emoțional datorită utilizării de către artistă a liniilor fluide și culorilor calde. Într-o cheie mai liberă Violeta Zabulica-Diordiev a ilustrat mai multe manuale pentru copii, inclusiv și abecedare. Toate aceste cărți se prezintă într-o stilistică unică și sunt create cu ideea de a accentua emoțiile pozitive copilărești, dar se referă și la

utilizarea mijloacelor și tehnologiilor computerizate, în sensul prelucrării imaginilor create manual prin intermediul programelor computerizate deja de către alți specialiști.

Avem prilejul să studiem multitudinea de variante editoriale ale abecedarului destinat preșcolarilor și școlarilor. Majoritatea editurilor moldovenești tipăreau și continuă să tipărească cărți cu acest caracter didactic. Printre ele se evidențiază: „Lumina”, „Știința” [3], „ARC”, „Prut Internațional”, „Hyperion”, „Litera”, „Universitas”, „Stelpart”, SC „Bibliion” SRL, „Silvius Libris” etc.

Un nume notoriu în istoria învățământului preșcolar, Stela Cemortan a semnat mai multe ediții ale abecedarului preșcolarului la diverse edituri în perioada sovietică și post-sovietică, continuând la editura „Stelpart”. Totodată, autoarea a avut o vastă colaborare în domeniu cu diverse edituri [23, 4]. De fapt, editura „Stelpart”, fondatorul căreia a fost doctorul habilitat în pedagogie Stela Cemortan, activează din 2004 și este axată pe editarea cărților cu diferit conținut didactic pentru copii. Cărțile apărute în această editură au avut în interiorul lor ilustrații semnate de Vasile Țehmister, Elvira Voloșin-Cemortan, Nina Tesari etc. Activității acestei edituri, ca și celorlalte menționate în acest articol, merită să consacram cercetări separate cu precizarea mai multor detalii

istorice și artistice. Imaginea stilistică a acestei edituri respectă o tendință grafică prin care îndată o deosebim față de celelalte.

Au devenit renumite cărțile cu abecedar, cărți despre comunicare și caiete de scriere de Valentina Cimpoeș, Petru Ghețoi [7], Haralambie Moraru [12] care reflectă noi tendințe conceptuale și estetice de prezentare a cărților în domeniu. Deci, tot mai des abecedarul mai are în set și caietul (o cărțuie suplimentară care la fel poate include ilustrații și alte elemente artistice). Aprecierea definitivă a unora dintre aceste cărți încă va urma. O altă tendință constă în faptul că într-o bună parte de cărți cu conținut de abecedar concepția textuală devine prioritară și artistul nu reușește să-și manifeste talentul în toată măsură.

Studierea ilustrațiilor pentru abecedar în creația graficienilor de carte moldoveni în ediții repetate a oferit prilejul să analizăm diverse metode și principii de organizare a spațiului cărții, să medităm asupra genezei și evoluției aspectului estetic, să distingem valorile artistice și istorice în acest domeniu. În varianta cea mai reușită, varietatea metodelor artistice de creare a ilustrațiilor pentru abecedar trebuie să urmărească dezvoltarea intelectului și inteligenței copiilor, cultivând totodată sensibilitatea estetică și creativitatea acestora. E important ca și în continuare această filieră editorială să respecte bunele tradiții artistice și estetice.

Referințe bibliografice:

1. ANRM, F-2945, inv. 1, d. 34.
2. Arhiva Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova. Dosarul personal al Elenei Leșcu. Recenzia (Recomandare) semnată de Isai Cârmu, 14 februarie, 1998.
3. BURUIAN, M.; COTELEA, S.; ERMICIOI, A. *Abecedar*. Chișinău: Știința, 2014, 144 p.
4. CEMORTAN, S. *Abecedarul științelor*. Chișinău: Universitas, 2000, 142 p.
5. CIOCANU, A. *Învățați, copii, cu nectul literale, alfabetul*. Carte cu literele și cu numele noastre. Chișinău: Literatura Artistică, 1990.
6. *Comoara: Scriitorii moldoveni despre limbă: Antologie*. Alc. de V. Melnic, L. Vrabie. Chișinău: Literatura artistică, 1985, 287 c.
7. GHEȚOI, P. *Abecedar: Caiet de lucru: Ediție ce vine să completeze manualul-abecedar*. Chișinău, s.n., 2014, 48 p.
8. <http://www.bosenko.net/ru/biography> (vizitat, 20 ianuarie 2021).
9. <https://evenimentulistoric.ro/abecedar-grafie-latina-basarabia.html> (vizitat, 3 martie 2021).
10. <https://vasilemovileanu.com/> (vizitat, 3 martie 2021).
11. LUNGU, V.; SUCEVEANU, A. *Caiet „Rîndunica”*, clasa 1. Chișinău: Litera, 1997, 144 p. (vizitat, 3 martie 2021).
12. MORARU, H. (GHEȚOI P.) *Abecedar: Fac un pas și sunt școlar*. Chișinău: SC „Biblion” SRL, 2007 (2008), 104 p.
13. АФТЕНИЕ, М.; ДОЦЕНКО, П. *Абечедар*. Кишинэу: Шкоала Советикэ, 1954, 96 п. /AFTENIE, M., DOTSENKO, P. *Abecedar*. Chișinău: Școala sovietică, 1954, 96 p.
14. АФТЕНИЕ, М.; ПЕТРИК, П. *Абечедар*. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1960, 96 п. /AFTENIE, M., PETRIC, P. *Abecedar*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1960, 96 p.
15. БРОДСКИЙ, А. *Abecedar*. Румынская азбука в стихах и картинках для детей говорящих по русски. Chișinău: Hyperion, 1992, 77 p. /BRODSKIY, A. *Abecedar*. Ruminskiya azbuka s stihah dlya dyetyey govoryashchih po russki. Chișinău: Hyperion, 1992, 77 p.
16. ВАНГЕЛИ, С.; ВИЕРУ, И.; АФТЕНИЕ, М.; КОМЕРЗАН, А.; ПЕТРИК, П. *Абечедар*. Кишинэу: Лумина, 1970, 106 п. /VANGELI, S.; VIERU, I. AFTENIE, M. COMERZAN, A.; PETRIC, P. *Abecedar*. Chișinău: Lumina, 1970, 106 p.
17. ВИЕРУ, Г. *Веселая азбука*. Перевел с молдавского Валентин Берестов. Рисунки Э. Гороховского. Издание второе. Кишинев: Литература артистикэ, 1986, 71 с. /VIERU, G. *Veselaya azbuka*. Prevel s moldavskogo Valentin Berestov. Risunki E. Gorohovskogo. Izdaniye vtoroye. Kishinev: Literatura artistică, 1986, 71 s.
18. *Графика де карте молдовеняскэ*. Алкэтуитор Раиса Акулова. Кишинэу: Литература артистикэ, 1986, 180 п. / *Grafica de carte moldovenească*. Alcătuitor Raisa Akulova. Chișinău: Literatura artistică, 1986, 180 p.
19. ЗИНГАН, А. *Первая 1000 румынских слов*. Кишинэу, 1999, 64 с. / ZINGAN, A. *Pyervaya 1000 rumynskih slov*. Chișinău: 1999, 64 s.
20. КИРИЛЕНКО-ГРЕКУ, Ж. *The English ABC*. (Английский алфавит для детей). Кишинев: Литературный фонд „AXUL-Z”, 1993, 16 p. / KIRILENKO-GREKU, ZH. *The English ABC*. Kishineu: Lityerturnyy fond „AXUL-Z”, 1993, 16 p.
21. КОЖУХАР, К. С.; СУФТИНА, Г. С.; ЧЕРЕВЧЕНКО, О. М. *Буквар. Підручник для 1 класу чотирирічної початкової школи*. Chișinău: Știința, 1998. / KOJUHAR, K. S.; SUFTINA, G. S.; CHEREVCHENKO; O. M. *Bukvar. Pidruchnik dlya 1 klassu chotyryrichnoi pochyatkovoi shkoly*. Chișinău: Știința, 1998.
22. ПОПОВСКИЙ, Г.; ВЫХРИСТЕНКО, А. *Абечедар*. Кишинэу: Едитура де Стат а Молдовеи, 1944, ед. 1, 80 п. /POPOVSKIY, G.; VYHRYSTYENKO, A. *Abecedar*. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1944, yed. 1, 80 p.
23. СУРУК, Н.; ЧЕМОРТАН, С. *Словарь в картинках*. Кишинэу: Лумина, 1981, 30 п. / SURUK, N.; CHYEMORTAN, S. *Slovar' v kartinkah*. Chișinău: Lumina, 1981, 30 p.